

Район кунэ

Ю.А. ИВАНОВ, район пусләхә:
«Малалла та пёр теллевпех ёслесчә»

(Вёсә. Пусл. 1-меш стр.).

Районта пулашусен рынокә те аталансах пырать. Иртнә сұл 73,8 млн. тенкеләх түлевлә пулашусем панә. Ку вәл висәм сұлхинчен 11 процент нумайрах. Кунта сурт-йёрпе коммуналла пулашусем панин түпи пысәккине пәлтәрмәллә.

Нина Игнатъевна Правдина ертсе пыракан Муркаши почтамыт ёсчәненә районта пурәнакансем патне вәхәтра хәсәт-журнал ситересчә, төрлә сәмәлләхсем парасчә.

Телефон тата Интернет сыхәнәвән пахаләхне лайәхлатассе районта нумай ёс туса ирттернә. Паянхи куна 4095 телефон, вёсенчен 1221-ёшне Интернетта сыхәнарнә. Иртнә сұл пур АТС-сене те цифрәллә система сине кусарнә, вёсен сучә 20 ситрә.

Районта «2007-2011 сұлсенче пәчәк хуәсәләх формисене аталантарасси» программа пурнаса керет. Рынока пысәк пахаләхлә таварсемпе тивёстересинче, хуәша ёс вырәнәсем туса хуәссинчә пәчәк тата вәтам предпринимательство пәлтәрәшлә вырән йышәнәт. Январән 1-мешә төлне районта 110 пәчәк тата вәтам предприняти, уйрәм предпринимательсем 878-ән, 67 хресчен (фермер) хуәсәләх, потребительсен тата кредит кооперативёсем 16. Пәчәк тата вәтам предпринимательствәра пәтәмпе 2800 сын ёслет. Ку вәл район экономикинчә ёслекен сынсен 25 процентчә пулать. Иртнә сұл сәк пәчәк формәллә предпринятием 126,0 млн. тенкеләх тавар сутнә. Урахла каласан, сутнә пәтәм продукция 22 процентчә пулать.

2009 сұлта пәчәк тата вәтам предпринимательствәна пулашмәлли программәна хуәшәна, район 1274,7 пин тенкеләх грант выляса илчә. Ку укәса пәчәк предпринятием производствине тата харпәр хәй бизнесне аталантарнә сәрте уә курнә.

Районта сурт-йёр, социалла сфера объекчәсене тавәсс, сұлсем тавәс тата юсас ёссем малалла пырасчә. Районта уйрәм сынсем те сурт нумай тавәсчә.

Сурт лартама граждәсене социалла түлевсем парса пулшәсчә. Иртнә сұл 12 сәмрәк специалистә сурт лартама е хваттер туянма 6705,015, пин тенкеләх патшаләх пулшәвәне илме сирәплетекен

свидетельствәсем панә.

Савән пекех 2009 сұлта ялта пурәнакан 5 граждән пурә 2304,910 пин тенкеләх патшаләх пулшәвәне илчә.

2002-2010 сұлсем валли йышәннә «Сурт-йёр» программән «Сәмрәк сәмьесене сурт-йёрпе тивёстересси» подпрограммипе киләшүллән 4 сәмрәк сәмье асәннә пулшәшупа уә курма право паракан свидетелствәсем илнә. Пурә федералла бюджетран 1653,8 пин, республика бюджетәнчен 384,1 пин, вырәнти бюджетран 106,6 пин тенкеләх пулшәшә сәмрәк сәмьесене.

Савән пекех «2002-2015 сұлсенче сурт-йёр проблемине татса парас теләшлө сәмрәк сәмьесене патшаләх пулшәвәне парасси» республика программипе киләшүллән тепәр 2 сәмрәк сәмьене республика бюджетәнчен 507,6 пин тенкеләх субсиди панә.

Савән пекех 2009 сұлта Чәваш Республикин «Сурт-йёр хуәшәнәвәсене йөркелесси» саккунәпе киләшүллән Москакаси тата Мән Сәнтёр ял тәрәхәсенчи 2 тәләха сурт-йёр условиясене лайәхлатма республика бюджетәнчен 1485,0 пин тенкеләх пулшәшупа панә.

Уйрәм сынсен сурчәсене пурә 26330 тав. метр чухлә тунә.

2009 сұлта нумай хваттерлә суртсене юсәссипе те япәх мар ёслеремәр. Пәтәмпе нумай хваттерлә 10 суртпа төплә юсав ёсәсем туса ирттертөмәр: пурә 11159755 тенкеләх.

Иртнә сұл тунә тепәр пысәк утәм вәл - сүп-сәп тәкмәлли полигона тума пуслана. 12 гектар йышәнәт вәл, 4 котлованран тәрәт. Полигонән сметәпа пәхнә хакә - 100 миллион та 36 пин тенкә пулсан, 78649 пин тенкәпе кунти ёсәсене «Чувашавтордор» акционерсен уә обществине пурнәсәләр. Полигон валли федералла бюджетри субсидипе уә курса, сүп-сәп турттармәлли автомашина, экскаватор, КамАЗ автомашина туяннә.

2009 сұлта сұлсем тавәссипе нумаях ёслеймеремәр. 3,04 км тәршшә «Мән Сәнтёр - Ильинка» сула реконструкция илнә, 9082,513 пин тенкеләх сұл юсанә.

Вёрентү сферине илес пулсан, паян вёрентү учреждениёсенчә ачасене тарән пәлү пама пур условиясем те пур. Шкул сұлне ситмен ача-

сене төрлә майпа вёрентесчә. 10 сехетпе ёслекен ушкәнсем районта 47, 12 сехетлә ушкәнсем 31, таләкәпех ёслекен 2 ушкән, кәскетнә вәхәтпа ёслекен 7 ушкән пур. Иртнә сұл Яракри Культура суртөччә 10 сехетпе ёслекен ушкән уәсәлнә, «Путене» ача сәдәнчә тепәр 3 ушкән уснә.

Ситәнүсемпе пёрлех туса ситерейменнисем те пур ку теләшлө. Муркашпа Мән Сәнтёрте шкул сұлне ситмен ачасем валли ача сәдәсәнчә вырәнсем ситмесчә, ача сәдән сурчәсене те төплә юсәса, пурләхпа техника теләшәнчә сирәплетмелле.

Районта массәллә спорт аталансах пырать. Пирән районта иртнә сұл республикари ялти хәллөхи 4-меш спорт вәйиисем иртрәс. Унсәр пуәне сұлла сәмрәк армеецсен республикари «Зарницәпа» «Орленокән» 41-меш финалти вәйиисем те пирән районта пулчәс.

2009 сұлта массәллә разрядлә 2390 спортсмен, 1 разрядлә 20 спортсмен, 4 спорт мастерән кандидатне хатрәленә.

Районти сывләх сыхлавән сферинчә те нумай ыра ушәнүсем пулса иртрәс. Сывләх сыхлавән учрежденийән пурләхпа техника бази пәләрмәлләх сирәпләнчә. Юлашки сұлсенчә районта пәтәмәшлө практика врачән 10 уйрәмә уәсәлчә. 2009 сұлта вәл Каткәсра хәйән алакәсене усрә. Вёсенчә паянхи кун йытакан медицина оборудованийиё вырнастарнә. Районти медицина ёсчәсәсем 2009 сұлта сұл синчи инкекә лекнисене медицина пулшәвә пәмәлли программәна та хуәшәнчәс.

Сәкна валли района 2,5-шер миллион тенкә тәракан икә «Васкәвлә пулшәшупа» машини килчә. Ку сферәра тунә тепәр ситәнү вәл - районти тәп больница «Чәваш Республикинчи сывләх сыхлавән чи лайәх учрежденийиё» конкурса хуәшәннә. «Чи лайәх район больницы» номинаци сәнтөрүси пулса тәчә: 500 пин тенкеләх медицина оборудованине тивёсрә. 2009 сұлта савән пекех районти тәп больница сәнә поликлиникин проектне туса пәтернә.

Районта пурәнакансенчен 1003 сынна хуәша диспансеризаци витәр кәларнә. Вәл е ку чиртен прививка тавәсс малалла пырать. Гриппран 5240, сысна гриппәнчен 1350, «В» гепатитран 1187 сынна прививка тунә. Пәтәмпе 5371

ачана, ситәннисенчен 1219 сынна прививка тунә.

Иртнә сұл Чәваш Республикин Президентчән Указәпе киләшүллән культура учреждениёсене сәнетес ёсә малалла тәсрәмәр, Кашмашри, Васкассинчи, Чуманкассинчи, Мән Сәнтёрти Культура сурчәсене модернизациләремәр. Кәсәл Орининти Культура сурчә те сәк шая ситет, халә унта юсав ёсәсем пырасчә. Халәх пёрлөхән кунәчәсем валли ача сәдәсәнчә йөркисе тунә Яракри Культура суртне хуә ятамәр. Сәк культура вучахне хуә ярасинчә Культура сурчән директорә Рудольф Германович Замятин пите хытә тәрәшрә. Ял сыннисене пёр чәмәра чәмәртаса пәтәм ёсә йөркелеме пултарчә. Сәнә культура учрежденийиё республикари «Илеме хамәр алапах таватпәр» конкурса 3 вырән йышәнма пултарчә, 100 пин тенкеләх парнене тивёсрә.

Кәсәл Аслә Отечественнәй вәрсәра Аслә Сәнтөрү тунәранпа 65 сұл ситет. Пире мирлә пурнәс парненелә вәрсәри тата тылри салтаксен пурнәсә сәмәлләтассишән тимлемелле пирән, сәк куна чыслән кәтсе илмелле. Ялсенчи пәләксене тирпейлемелле. Ку енәпе ыра төслөхсем сук мар районта. Чуманкасси ял тәрәхәнчи Якаткассинчә пурәнакансем хәйсән вәйәпе вәрсәра вилнисене асәнса парк чәртрәс, унтах обелиск вырнастарчәс. Сәк ыра төслөх ытти сәрте те пурнәса кәрессе шанас килет.

Хаклә сыннәмәрсем! Пирән хамәрән пурнәса хамәрән лайәхлатмәллә. Лайәхрах пурнаса тесән, проблемәсене вәхәтра татса пәмәллә. Умри задачәсем пәчәк мар. Вёсем Чәваш Республикин Президентчән Н.В. Федоровән Чәваш Республикин Патшаләх Канашне янә Сыврәвәнчәне яр! Усәсәнах курәнса тәрәсчә. РФ Президентчә 2010 сұла Учитель сұлталәкә тесе ят пани пирән ачасем пурнәсә хәйсән вырәнне тупма пултарчәр, илнә пәлүпе пурнәсәра уә курма пәлчәр, тесе тәрәшмәллине пәлтәрет. Савән чухне сәс пирән пуласләш шанчәкклә аләра пул: район та, республика та, сәршывәмәр та малалла аталанә.

Пурне те тепәр хуә ячәпә саламлатәп. Сирәп сывләх, ёсрә аңасу, сәмьере киләшү сунатәп.

Ёс паттәрәсем

Суворов яч. хис. хуәсәләхри ёсә пәләрсә тәракан дояркәсем (сулахайран сылтәмәллә): Ф. Ю. Антонова, В. Н. Печкова, Г. А. Иванова, В. В. Макарова. Кашнийёнех обществәлла выльәх-чәрлөх патәнчи ёс стажә 10 сұл ытла.

А. БЕЛОВ сән үкерчәкә.

Феврален 23-мешә – Тәван сәршыв хуәтелевсисен кунә

Ырә йәласене малалла тәсәсчә

Рассей патшаләх историйән кирек хәш тапхәрәнчә те Тәван сәршыва хуәтелесси чыслә та пысәк пәлтәрәшлә шулләннә. Рассей сәр традицийәсене шута хурса пирән халәх феврален 23-мешәчә Тәван сәршыв хуәтелевсисен кунне пәллә тават.

Сәршыв хуәтелевсисен уйрәмах 1941–1945 сұлсенчи Аслә Отечественнәй вәрсә вәхәтәнчә йывәр төрәслөв витәр тухма тивнә. Пирән районтан вәрсәра тухса кайнисем те Аслә Сәнтөрәвә сывхартма хәйсән түпине хывнә. Юнлә вәрсә хирәсенчә фашистсемпе хәюлән сәпәсә Г.А. Алексеев, Я.Б. Анисимов, Б.М. Васильев, А.И. Воробьев, И.Г. Мешаков Совет Союзән Геройән ятне тивёснә, А.А. Быков Мухтав орденән тулли кавалерә пулса тәнә.

Сәршыв хуәтелевсисен традицийәсене вәрсә хысәсәнхи сұлсенчә вёсен йвәлөсемпе мәнукәсем тәснә, Китая, Венгрия, Египетә, Сириә, Анголәнә, Лаоса, Вьетнама, Ливана тата ытти сәршывсене интернационалла пулшәшупа хуәшәннә.

Уйрәмах Афганистана интернационалла пулшәшупа панисене ырапа асәнмәллә. Районти сәр комиссариачә урлә унта 111 сынна асәтнә. Чылайышә орденсемпе медальсене тивёснә. А.М. Татаров, М.М. Самойлов, Н.А. Перцев, Ю.П. Тарасов, А.Н. Порфирьев, Н.Ю. Михеев, В.П. Николаев вара хәйсән салтак тивёснә чыслән пурнәсәсә вәхәт-сәр пуәсене хунә.

Чечен Республикинчә боевиксемпе сәпәсә А.В. Дмитриев, Л.Г. Семенов, Ф.Г. Вальков сәре кәнә. Халә Шупашкарта пурәнакан Е.Г. Борисов вара Рассей Геройән пулса тәнә. С.В. Мерловән, Н.В. Смирновән, М.Г. Шуйцевән Таджикистанпа Афганистан чиккинчә бовиксемпе сәпәсә чухне сәмрәк пурнәсәсем тәтәлнә.

Феврален 23-мешәчә эпир сәпәсә хирәсенчә Тәван сәршыв ирәклөхәпе никама пәхәнманләхне сыхласа хәварассишән пуәсене хунисене, сәмәл мар сәр службинчә халә тәракансене ашшән аса илетпәр.

Салтаксен хисеплә ашшә-амәшәсем! Сире Тәван сәршывән савән пек чыслә хуәтелевсисене пәхса үстернәшән сәре сити пуә тәйтпәр.

Хисеплә ёсә вәрсә, сәр вәйәсен ветеранёсем, төрлөрән хирәстәрусене хуәшәннә ветерансем! Сәршывән оборона хәватне үстерес, ситәненкән әрәва сарпа патриотизмла воспитани парас тата сәр службине кайма хатәрлөс теләшлө сирән мирлә ёс пәлтәрәшлә калама сук пысәк.

Сире уяв ячәпә – Тәван сәршыв хуәтелевсисен кунә ячәпә саламлатәп. Пурсәра та телей, сирән сәмьесене аңасу тата сирәп сывләх сунатәп.

В. АНДРЕЕВ,
Чәваш Республикинчи Сәр комиссариачән Муркаш тата Элөк районсенчи пайән пусләхә.

Малта пыракан ёс коллективёсенчә

Европа шайәнчә ёслесчә

Районта Муркаш эн аталанәвнә республика шайәнчә төслөхә лартса кәтартма пултаракан предприняти вәл – «Моргаушская» чәх-чәп фабрики» уә акционерлә общество. Унән ёсә-хәлә пире пурсәмәра та тәрәшулләрах ёслеме, сәнә технологисене ытларах пурнәса кәртме истет. Сәк сұлпа кайсан сәс эпир рынок хуәшәнәвәсенчә сухалса каймәпәр, ыранхи куна сирәп шанса ёслеме пултарәпәр.

«Моргаушская» чәх-чәп фабрикинчә паянхи куна пәтәмпе 230,3 пин чәх шулләнәт. Предпринятире сәмартә тәвакан чәхсен хисепне үстерессипе теллөвлә ёсленәрен тата чәхсене пәхас-тәрантарас ёсрә сәнә технологисене сұл пәнаран фабрикарә продукциявләх та сұлсерен

үссе пырать. Акә иртнә сұл кунта ёслекенсем пёрлөхи тәрәшулләхпа 57 миллион та 4 пин те 400 сәмартә илнә. Ку вәл үнчәчәх сұлхинчен 15 процент е 7 миллион та 454 пин сәмартә ытларах. Сұлталәк хушшинчә кашни чәх пуәне 331 сәмартә илни (2008 сұлхинчен 7 сәмартә нумайрах) чәх-чәп фабрики Европа шайәпә ёслени синчен калат. Сәкна фабрикарә уйәх каялла ёслә сұл сүревпе пулнә чух ЧР Президентчә Н. Федоров усәсәнах пәлтәррә.

Тунә үсәмсем чикә тесе ләпланса лармащә фабрикара. Сәкна 2010 сұлхи пёрремәш уйәх кәтартәвәсем те сирәплетесчә. Фабрика ёсчәсәсем январь уйәхәнчә 4856 пин штук сәмартә илнә. Аңа иртнә

Сән үкерчәкәре эсир Альбина Алексеевна Пудова ертсе пыракан хатәр продукция чәхәнчә ёслекенсене куратәр. 15 сын ёслет кунта. Кунсерен 175 пин сәмартә сутуилөвә асәтма хатәрлөсчә.

сұлхи сәк тапхәрпа процент шайәпә танлаштарса пәхсан, чәх-чәп пәхакансен кәтартәвә – 122 процент.

– Производствәна үстереме майсем татах пур-и? – ыйтатәп хатәр продукция чәхәнчә фабрика ертүсичән Н. Ванеркинран.

Ку ыйтәва аста ертүсә хуравлама хатәр пулни курәнчә.

– Перекетлөх ыйтәвнә үстерсен тата сәнә технологисемпе аңләрах уә курма пусласан, 2012 сұл төлне эпир сәмартә илесине 90 миллион ситерес теллөвлә, – терә аталану вәртәнләхне уәсса Николай Григорьевич.

Чәх-чәп отраслән продукцияне вара сәршыв ыйтатә.

А. БЕЛОВ.
Автор сән үкерчәкә.